

FRANS-VLAAMSE TAALTUIN

door

C. MOEYAERT

Izegem

1.

We willen een poging wagen om al wat iets met de taal van Frans-Vlaanderen te maken heeft, in een regelmatige rubriek te bespreken. Mogen we erop rekenen dat we in verband met deze artikeltjes veel brieven met vragen, inlichtingen en suggesties op het redactieadres of op mijn adres(1) aankrijgen?

Waar zullen we het allemaal over hebben? Over de kultuurtaal in Frans-Vlaanderen vroeger en nu, en de houding van de bevolking ertegenover. Over de schrijftaal aldaar in vroegere eeuwen en de gebruikte spelling. Over de taaltoestanden in onze dagen, bij ouderen en jongeren, in de stad en op het platteland, bij eenvoudige mensen, bij de priesters, onderwijzers en andere afgestudeerden. Over de wijze waarop sommigen Nederlands hebben leren lezen en schrijven. Over de houding van de Franssprekende Vlamingen tegenover de oorspronkelijke streektaal. Over de invloeden van buiten op de huidige streektaal, van Duitse of Engelse lessen, van kontakten met Nederlandssprekenden van over de grens. Over de vraag of de Frans-Vlamingen zich ervan bewust zijn dat hun streektaal een dialect is van het A.B.N. Over de taal van de Frans-Vlaamse adel en hogere standen in vroegere eeuwen. Over het al dan niet bestaan van een eigen woordenschat, syntaksis, uitspraak, spreekwoordenschat en of daar een oud taalpatrimonium bewaard is dat in de rest van de Nederlanden verdwenen is... De lijst is nog lang niet volledig. We zijn er ons bovendien voldoende van bewust dat het niet altijd makkelijk zal zijn om sommige van die onderwerpen degelijk te behandelen.

In dit artikel beginnen we met iets heel eenvoudigs. Bestaat er in Frans-Vlaanderen echt een woordenschat die helemaal niet voorkomt aan deze zijde van de taalgrens? We weten dat de plaatselijke dialecten vrijwel volkomen aansluiten bij die van Veurne-Ambacht, van het Poperingse, het Ieperse, en misschien wel het Meense (in de streek van Halewijn nl.). Zo hoor je woorden als kiekebie, mikke of steperen (voor: bijziende, loods of schrobben) net zo goed in het westelijk deel van West-Vlaanderen langs de grens, als in Hondschote, Ekelsbeke of Steenvoorde. Toch denk ik dat sommige woorden in de Westhoek springlevend zijn, die in West-Vlaanderen niet of niet meer voorkomen. „Heervader” en „Vrouwmoeder” zijn hiervan schitterende voorbeelden (2). Vreemd genoeg kennen de Frans-Vlamingen bepaalde A.B.N.-woorden die we nu in de Westvlaamse dialecten niet meer aantreffen, of die er misschien nooit bestaan hebben. Mensen van Zermezele hadden het over een nieuwe pastoor in een parochie dicht bij de grens; hij zou nu „grote pupen kunnen **roken**”. Alle Westvlamingen zouden hier, voor zover ik weet, „smoren” gezegd hebben. Diezelfde mensen gaan geregeld op bezoek bij hun **oom**. M’n moeder heeft ook ooms en moeien gehad, maar als ze nu nog leefde zou ze eenennegentig geweest zijn, terwijl m’n vader, die drie jaar ouder was, alleen nonkels en tanten gekend heeft. Pastoor Deconinck vroeg ons om niet zo vlug te lopen „omdat hij bijna geen „aam” meer had. Van Dale beweert dat „aam” dichterlijk is en samengetrokken uit adem, hier is het gewone omgangstaal. Pastoor Deconinck z’n kerk in Oudezele

is heel netjes, maar vroeger stond ze bekend als de „koppespinnekerke“. In West-Vlaanderen zou dat „kobbenettekerke“ heten. Een paar jaar geleden kochten we in Kassel een „botaldje melk van e **kanne**“ d.i. een fles melk van een liter. Toen we vroegen of de mensen het woord „liter“ niet kenden, was het antwoord: liter is Frans, in het Vlaams is dat een kanne! Voor ons gevoel archaisch klonken de volgende woorden, die we hier en daar konden beluisteren: hij is „krank“ (ziek), een „schamel“ man (arm), die muur is nog „vroom“ (sterk), een „schryne“ (doodkist). Op sommige plaatsen heet de groententuin de „kolhof“ (letterlijk „kooltuin“) terwijl bloemkool in de streek van Buisscheure tot **bluunkel** vervormd is voor zover we van vervorming mogen spreken. Eigenaardig is de vorming van woorden op -ie. In hetzelfde Buisscheure had een cranige oude arbeider het over het Patersklooster van Klommeres in de buurt: „D'r is daar ook een **paterie**“ zei hij. En de jonge Albert Plancke uit Hondegem deelde aan de reporter van B.R.T.-West-Vlaanderen mee dat hij over een jaar of twee naar de **soldaterie** toe moest, nl. het leger. „E lietje“ voor „een poosje“ is de hele westkant van West-Vlaanderen door bekend, maar ik geloof niet dat het daar ook altijd voor „een beetje“ gezegd kan worden, bv. „e lietje bier“ of „e lietje zere gaan“ zoals we dat vernamen uit de mond van een oud Kassels vrouwtje om ons aan te manen om een beetje vlug door te stappen, als we in de beperkte tijd een wandeling naar Okselare wilden maken, een wandeling die ik trouwens iedereen niet genoeg kan aanbevelen! We hebben bovendien die weg van de Ariënpoot (Porte d'Aire) naar Okselare, voor ons zelf het „Zannekinpad“ gedoopt. Heel vreemd in onze oren klonk de uitdrukking die we in Eringen, Zermezele en Wemaarskappel konden beluisteren: „'t Is e vrie kerksje“ uit de mond van mensen die trots waren op hun „mooie kerkje“. Pasen of Pinksteren is in sommige dorpen een „hoogtijd“ (hoogfeest), Westvlamingen kennen alleen „hoogdag“. Beleefdheidsformules zijn veelal verfranst. Toch bezigen sommigen nog een hele mooie en volkseigen aansprekingstitel voor een juffrouw, nl. „Jonklyn“, terwijl een huishoudster op jaren die de hele boel bereddert er „vrouwmeisen“ heet: „je zyt hier vrouwmeisen“ wil dan ook zoveel zeggen als „je bent hier de baas“. Gezelle spreekt van „'s Goevrijdags ratel“, dat is geen Westvlaams, doorgaans zeggen ze hier „ruttelare“, maar in Frans-Vlaanderen draagt dat ding de mooie naam van „krake“. Een „daaie“ is er iets minder vriendelijks, nl. een oorveeg. Als een vriendelijke gastheer of gastvrouw (dat zijn ze zowat allemaal) je in de Westhoek je iets te drinken aanbiedt, kan het gebeuren dat hij vraagt of je niet „e sputje drinken“ verlangt. „'t Is in 't Vlams d'r op etiket“ betekent dat een tekst op een kapelletje bv. geschilderd is of op een andere wijze erop aangebracht. Pastoor Verriële die nu op rust is in Steenvoorde, verraste ons eens, toen hij nog in z'n pastorie in Zermezele woonde, door een eigenaardig woord voor ontbijten: „ontnuchteren“ noemde hij dat. We vroegen ons af of het geen gallicisme was (déjeuner). Van het volgende paar woorden weet ik niet zo zeker of ze aan deze kant van de grens echt onbekend zijn. Een brouwersknecht uit Arneke had aan een niet meer zo jong meisje gevraagd waarom ze niet wou trouwen: „Zie je de manshoofden niet geren?“ d.i. „Hou je soms niet van het mansvolk?“ Een Westvlaming beweerde dat hij „manshoofd“ ook wel ergens bij ons gehoord had. „'k En zyn geen dibbaard“ zei een man in Kassel, hij bedoelde er (mannelijke) kwezel mee. En om te sluiten met de onderwijzerswereld: een onderwijzer, een onderwijzeres en een fröbelonderwijzeres heten in Frans-Vlaanderen respectievelijk: een (schole)koster, een (school)vrouwe en een „klene vrouwe“. Laten we niet vergeten dat „wuuf“ voor vrouw er nog veel algemener voorkomt als in West-Vlaanderen.

Ik hoop dat iedereen die me op een vergissing betrapt heeft, me hierop zal willen wijzen: elke reactie en aanvulling wordt in dank aanvaard.

(1) C. Moeyaert, Sint-Jozefskollege, Izegem (West-Vlaanderen).
 (2) Zie O.E., VIII, nr 3, blz. 132 v.

Gedenkteken aan de weg tussen Zuidpene en Noordpene ter herinnering aan de annexatie door Frankrijk van de omstreken van Kassel.

(foto Dr. Chr. Sluijter)